

عنوان:

بررسی نقش و اهمیت ترویج و آموزش کشاورزی در ایجاد و پرورش روحیه کارآفرینی و اشتغال زایی در دانشجویان رشته کشاورزی

۱- مولود چرم زاده، دانشجوی کارشناسی ارشد ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه کشاورزی و منابع طبیعی رامین اهواز

Email: molod_ch@yahoo.com

اهواز-دانشگاه کشاورزی و منابع طبیعی رامین(شماره تماس: ۰۹۳۷۴۴۲۶۷۶۳)

۲- هستی فتوتی، دانشجوی کارشناسی ارشد ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه کشاورزی و منابع طبیعی رامین اهواز

Email: ukabed_63@yahoo.com

اهواز-دانشگاه کشاورزی و منابع طبیعی رامین(شماره تماس: ۰۹۱۶۶۰۵۴۵۴۹)

۳- دکتر عبدالعظیم آجیلی، استادیار دانشگاه کشاورزی و منابع طبیعی رامین اهواز

چکیده

اشتغال دانشجویان و دانش آموختگان دانشگاهی به عنوان یکی از مهمترین دغدغه ها و چالش های امروزی جامعه ما محسوب می شود، چون رشد اقتصادی و ظرفیت اشتغال زایی در کشور ما متناسب با رشد دانش آموختگان دانشگاه ها نمی باشد. با توجه به این شرایط بحرانی و عدم توانایی دولت و همچنین شرکت های خصوصی موجود برای جذب متقاضیان بی شمار دانش آموختگان به نظر می رسد، تنها راه کاهش بحران اشتغال دانشجویان و دانش آموختگان توسعه فرهنگ کارآفرینی است. به عبارت دیگر می توان جهت حل معضل اشتغال زایی برای دانشجویان و فارغ التحصیلان شاخه های مختلف دانشگاهی بخصوص رشته کشاورزی از کارآفرینی و آموزش آن در دانشگاه ها و مراکز کارآفرینی در برخی از مؤسسات آموزش عالی کشاورزی استفاده نمود. که با توجه به رسالت ترویج و آموزش کشاورزی در توسعه منابع انسانی لزوم توجه به آن در این مراکز برای ایجاد و پرورش روحیه کارآفرینی و تقویت اشتغال زایی در دانشجویان رشته کشاورزی حائز اهمیت می باشد. این مقاله ضمن اشاره به مفهوم ، مهارتها و ویژگی های کارآفرینی و بررسی نقش ، اهمیت و ضرورت آن در اشتغال زایی دانشجویان و ایجاد اشتغال مفید و پربازده برای دانش آموختگان دانشگاهی، به نقش مهم ترویج و آموزش کشاورزی در ایجاد و پرورش روحیه کارآفرینی و اشتغال زایی در دانشجویان و فارغ التحصیلان دانشگاهی رشته کشاورزی پرداخته می شود.

واژگان کلیدی: اشتغال زایی، کارآفرینی، ترویج و آموزش کشاورزی، دانشجویان، فارغ التحصیلان دانشگاهی

مقدمه

امروز توسعه، متکی بر وجود منابع طبیعی فراوان، ذخایر زیرزمینی و نظام سیاسی و اجتماعی خاصی نیست و گواه این ادعا کشورهای کمتر توسعه یافته ای هستند که صاحبان منابع غنی می باشند ولی در توسعه گامی آن چنان برنداشته اند. تحقق اهداف توسعه در دوران کنونی در گرو آدمی است نه طبیعت که منابع اصلی را فراهم می سازد و عامل اصلی همه ی توسعه های اقتصادی از ذهن آدمی برمی خیزد. (قنبرعلی و زرافشانی، ۱۳۸۶). در این میان کارآفرینی به عنوان پدیده ای که اصلی ترین سرمایه مورد نیاز آن داشتن خلاقیت، جسارت، پیشرفت و بهره گیری به موقع از فرصت هاست، از مهم ترین منابع بالقوه اقتصادی، افزایش بهره وری، کالا و خدمات جدید محسوب می گردد (برهانی، ۱۳۸۱). همچنین جهان امروزی پس از تجربه الگوهای مختلف توسعه اعم از برون زا، درون زا، صنعتی و غیره آخرین الگوی توسعه را مبتنی بر کارآفرینی قرار داده است. اهمیت این مسأله تا بدان جاست که شومپیتر کارآفرینی را موتور توسعه می نامد. (قنبرعلی و زرافشانی، ۱۳۸۶). بعلاوه رویکرد اکثر کشورهای جهان در دهه های اخیر به موضوع کارآفرینی و توسعه آن موجب گردیده موجی از سیاست های توسعه کارآفرینی در دنیا ایجاد شود. برخلاف آنچه واژه ی «Entrepreneurship» ترجمه شده، کارآفرینی ایجاد اشتغال نیست. کارآفرینی یک سبک زندگی است و در «Entrepreneurialism» خلاقیت و نوآوری، تلاش مستمر، مخاطره پذیری، ارزش آفرینی، فرصت گرایی و زندگی کارآفرینانه است. پس هدف هیچ فرد و سازمان کارآفرینی ایجاد اشتغال برای خود و دیگران نیست. بلکه برعکس ممکن است عده ی زیادی به خاطر فعالیت کارآفرینانه یک شخص یا سازمان بیکار شوند. بنا به نظر برخی از کارشناسان: «تعریف کردن کارآفرینی به اشتغال زایی و خوداشتغالی نه تنها اشتباه است بلکه بسیار خطرناک می باشد زیرا با این برداشت از کارآفرینی، طرح هایی کارآفرینانه شناخته می شوند و از حمایت های دولتی و رانت های اقتصادی برخوردار خواهند شد که تعداد بیشتری افراد را به کار گمارند. همچنین دولت بستری را جهت چنین فعالیت هایی طراحی و آماده می سازد که دقیقاً مخالف جهت، معنا و حال و هوای کارآفرینی است.» خلاصه کردن کارآفرینی به اشتغالزایی موجب نادیده گرفتن پیامدهای مثبت و مهم آن خواهد شد. کارآفرینی همراه خود دارای ویژگی های مثبتی چون: بارور شدن خلاقیت ها، ترغیب به نوآوری و توسعه آن، افزایش اعتماد به نفس، ایجاد و توسعه تکنولوژی، تولید ثروت در جامعه و افزایش رفاه عمومی است. باید با نگاهی جامع به کارآفرینی از همه پیامدهای مهم آن بهره مند شویم. هر چند اشتغالزایی یکی از رهاوردهای مهم کارآفرینی است (بی نام ب، ۱۳۸۷). هدف کارآفرینان ایجاد اشتغال نیست ولی منجر به آن می شود و آمارهای مختلفی مؤید آن است. حال پیش می آید که چرا می گویند کارآفرینان موتور توسعه اقتصادی اند؟ باید گفت وقتی فعالیت کارآفرینانه در بازار اتفاق می افتد اولین و سریع ترین اثر آن روی ضعیف ترین رقباست؛ یعنی رقبایی که کمترین انعطاف و سرعت و نیروی انسانی را دارند. پس اگر چه کارآفرینی باعث خروج بعضی شرکت ها از بازار می شود، ولی در واقع این شرکت ها همان شرکت هایی بودند که مانع رشد و توسعه ی اقتصادی و باعث بیکاری پنهان و هدر دادن منابع بوده اند. پس می توان دریافت که چرا کارآفرینی را موتور توسعه ی اقتصادی می دانند. در کشور ما نیز ضرورت توجه به اشتغال فارغ التحصیلان و دانشجویان بیش از هر زمان

دیگری به چشم می خورد و بررسی آمار و ارقام موجود در این زمینه می تواند بیانگر ضرورت تعجیل در این زمینه باشد. دانشجویان نیز باید در طول تحصیل درک کنند که کارفرمایان چه انتظاری از فارغ التحصیلان دارند و در مورد این موضوع برنامه ریزی کنند. دانشجویان باید بیاموزند به بهترین نحو از تجربیات و فرصت هایی که دانشگاه ارائه می دهد بهره بگیرند، اعتماد به نفس کسب کنند و مطمئن شوند که پس از فارغ التحصیلی کار پیدا خواهند کرد (صالحی و رستمی، ۱۳۸۶). همین مسأله موضوع توانمند سازی شغلی فارغ التحصیلان را که در سالهای اخیر در کشور های پیشرفته جهان اهمیت بسیاری یافته است و در حقیقت یک اولویت کلیدی برای آموزش عالی آن کشورها به حساب می آید مطرح می کند. ترویج و آموزش کشاورزی به عنوان یک مکتب می تواند با استفاده از روشهای ترویجی به انتقال اطلاعات بپردازد، به کمک رهیافت های ترویجی و کلاس های آموزشی ذهن دانشجویان را به روی مسائل نو و جدید بگشاید و زمینه را برای آشنایی آنها با **کارآفرینی** فراهم سازد. در مجموع انتظار می رود که توانمند سازی از طریق آشنایی با کارآفرینی، در نهایت به ارتقای سطح کیفی زندگی شخصی دانشجویان و فارغ التحصیلان کمک کند. امروزه موفقیت در چنین فرایندی می تواند کلید بازگشایی در قفل شده اشتغال در بحبوحه تغییرات سریع و غیر قابل پیش بینی در ساختارهای اقتصاد و اشتغال باشد (ترابی مهربانی، ۱۳۸۵)

چالش ها و مشکلات اشتغال دانشجویان و فارغ التحصیلان دانشگاه ها

اکثر کشورهای دنیا با مسائل و مشکلات اشتغال درگیرند ولی تعدد عوامل مشکل آفرین و ناشناخته بودن برخی از آنها در کشورهای جهان سوم موجب پیچیده تر شدن موضوع شده است. امروزه مدیریت کلان کشور به دنبال استفاده از روشهای علمی برای شناخت و کنترل عوامل مشکل آفرین در زمینه اشتغال و تبدیل چالشها به فرصتها برای شتاب دادن به حرکت توسعه است. دانشگاهها و مراکز آموزش عالی عهده دار رسالتهایی چون تولید دانش، تربیت نیروی متخصص مورد نیاز جامعه، گسترش فناوری، نوآوری و خلاقیت هستند و امروزه صاحب نظران معتقدند دستیابی به توسعه پایدار فقط در سایه به کارگیری دانش روز و فناوری پیشرفته حاصل می شود. بنابراین، برای قرار گرفتن در جاده توسعه و جلوگیری از عقب ماندگی باید شرایطی فراهم شود که دانشگاهها بتوانند دانشجویان را برای به کارگیری فناوری جدید و پذیرش مسؤلیتهای مختلف در سطح سازمان و جامعه پرورش دهند. (حیایی، ۱۳۸۷)

اهمیت کارآفرینی از نظر ایجاد اشتغال

کارآفرینی مترادف ایجاد اشتغال نیست. کارآفرینی در واقع ایجاد و تأسیس کسب و کار یا سازمان جدید است، اما یکی از اثرات قابل توجه آن ایجاد اشتغال است. مطالعاتی که در ایالات متحده آمریکا صورت گرفته نشان می دهد که از ۲۰ میلیون شغل ایجاد شده و جدید طی سالهای ۱۹۹۰-۱۹۸۰ بیش از ۳/۵ میلیون شغل ناشی از ایجاد و تأمین کسب و کارهای کارآفرینانه جدید بوده است. مطالعات دیوید برچ در اواخر دهه ۱۹۷۰ میلادی نشان داده است که بیش از ۷۰٪ از مشاغل جدید در شرکتها و سازمانهایی ایجاد می شوند که در مسیر رشد قرار دارند. همچنین مطالعات در ایران نشان می دهد که در فاصله سالهای ۷۵-۱۳۵۵ هجری شمسی بیشترین میزان اشتغال جدید در اقتصاد ایران به شکل کارکنان مستقل بوده است. اما به دلیل عدم حمایت از این کارآفرینان و سوق ندادن آنها در مسیر رشد و توسعه، بزرگترین چالش اقتصاد ایران در دهه ۱۳۸۰ هجری شمسی بحران بیکاری بوده است. در حالی که اگر در فاصله ۲۰ سال مذکور حمایتی جدی از کارآفرینان

صورت می گرفت به گونه ای که هر کارآفرین حداقل یک نفر دیگر را به استخدام خود درآورد، شاید در این صورت بزرگترین مشکل اقتصادی دهه ۱۳۸۰ در اقتصاد ایران کمبود نیروی کار می بود. به هر تقدیر اهمیت کارآفرینی از نظر ایجاد اشتغال باعث شده است تا طی دهه های ۸۰ و ۱۹۹۰ میلادی به تدریج وفاق عمومی در کشور های توسعه یافته و در حال توسعه ایجاد گردد، مبنی بر اینکه بحران بیکاری بجز از طریق توسعه ی کارآفرینی و دمیدن روح نوآوری در کالبد اجتماع امکان پذیر نمی باشد. به همین دلیل کشورهای نظیر ایالات متحده آمریکا، کانادا، فنلاند، هند، مالزی، سنگاپور، استرالیا و آلمان سیاست ها و برنامه های حمایتی گسترده ای را از کارآفرینان تدوین و به مرحله ی اجرا گذاشتند (Fiet, 2001). نکته ی مهم این است که در شرایط اقتصادی فعلی و نرخ بالای بیکاری در کشور، ناخودآگاه کلمه ی «کارآفرینی» و کلمه «اشتغال زایی» موارد استفاده مشابهی پیدا کرده است و کلمه کارآفرینی برای مجموعه اقداماتی که به ایجاد اشتغال می انجامد نیز استفاده می شود. مثلاً به هرگونه سرمایه گذاری که باعث ایجاد اشتغال می شود یا هرگونه افزایش مهارت فنی یا حرفه ای که احتمال اشتغال به کار را افزایش می دهد و برای کسی کار ایجاد کند نیز «کارآفرینی» اطلاق می شود، اما هیچکدام از اینها «کارآفرینی» (entrepreneurship) که در نظریات توسعه مطرح شده است نمی باشد. چرا که بر اساس نظریه های اقتصادی و تجارب حاصله در اقتصادهای رو به رشد «کارآفرینان» موتور محرکه توسعه و رشد اقتصادی محسوب می شوند و در نتیجه اشتغال زایی یکی از فراورده های این مهم می باشد (مهرآرا، ۱۳۸۶). کارآفرینان از عوامل ضروری تغییر در یک اقتصاد مبتنی بر بازارند، آنها امکان استفاده موثر و فزاینده از منابع را فراهم می آورند و دادوستد بین بخشهای مختلف با امکانات و اولویتهای متفاوت را تسهیل می سازند. همچنین رفتار کارآفرینانه، عامل شتاب دهنده تولید، انتشار و کاربرد ایده های نوآورانه است و در جوامع دستخوش تغییرات سریع اقتصادی نیز، کارآفرینی تاثیرات زیانبار اجتماعی را از طریق ایجاد فرصتهای شغلی تعدیل می بخشد. به طور کلی کارکرد کارآفرینانه هم به روی نرخ رشد بنگاههای جدید تاثیر دارد و هم شانس بقا و رشد بنگاههای موجود را افزایش می دهد (جدی، ۱۳۸۵).

ضرورت توانمند سازی شغلی دانشجویان و دانش آموختگان در حین تحصیل

بدون شک دانشجو با ورود به دانشگاه یا مؤسسه آموزش عالی، باید به آینده نگاه کند. او در این مرحله مهم از زندگی خود می تواند از طرفی اوقات خوبی در دانشگاه داشته باشد و از طرفی دیگر از وقت و زحمات خود بیشترین بهره را ببرد و این یعنی سرمایه گذاری بر روی خویشتن. دوران دانشجویی بهترین فرصت برای فهم و درک انتظاراتی است که کارفرمایان از فارغ التحصیلان دانشگاه دارند. دانشجویان می توانند از دوران دانشجویی در جهت شناخت خصوصیات شخصی، علایق و حرفه آینده خود بهره بگیرند. پر واضح است که بررسی طیف گسترده ای از احتمالات شغلی در دوران دانشجویی، به آنها فرصت می دهد تا ایده های مناسبی درباره شغل آینده خود به دست بیاورند (صالحی و رستمی، ۱۳۸۶). در واقع بسیاری از دانشجویان در سراسر جهان توانسته اند با انجام این کار، پس از فارغ التحصیلی به شغل دلخواه و مورد علاقه خود دست یابند. اما متأسفانه دانشجویان ایرانی چنان در سالهای ابتدایی دانشگاه در رویای دانشجو بودن خود غرق شده اند که به هیچ وجه به اشتغال فکر نمی کنند و به فعالیت های دانشجویی مفید که بتواند باعث تقویت مهارتهای شغلی آنها شود، نمی پردازند. این دانشجویان موفق به اخذ مدرک می شوند ولی، داشتن مدرک به معنای یافتن شغل مناسب نیست و به همین

دلیل فارغ التحصیلان برای یافتن شغل مناسب باید خود را با شرایط جدید بازار کار متناسب کنند و از نظر مهارت های فنی و شغلی مورد نیاز توانمند شوند (همان منبع).

مفهوم کارآفرینی

نخستین گام جهت شناخت و تبیین درست هر مفهوم یا پدیده، ارائه تعریف روشن از آن است. کارآفرینی همانند سایر واژه های مطرح در علوم انسانی هنگامی قابل تحلیل و تبیین می باشد که بتوان تعریف یا تعاریف روشن و مشخصی از آن ارائه نمود. کارآفرینی یکی از واژه هایی است که تعریف واحدی برای آن وجود ندارد و از ابتدای طرح آن در محافل علمی، تعاریف متفاوتی از دیدگاه های گوناگون بر آن ارائه شده است. واژه ی کارآفرینی از قرن ها پیش و قبل از آنکه به زبان امروزی مطرح شود، در زبان فرانسه متداول گردید. این واژه ی معادل فرانسوی *Entrepreneur* به معنای «متعهد شدن» معادل *Undertake* در زبان انگلیسی می باشد، که در سال ۱۸۴۸ توسط جان استوارت میل به کارآفرینی (*Entrepreneur*) به زبان انگلیسی ترجمه شد (Rad&Craswell, 2002). سابقه مفهوم کارآفرینی در دانش امروزی به دویمت سال پیش برمی گردد و اولین کسی که این مسأله را مطرح کرد فردی به نام کانتیلون است. در اوایل سده شانزدهم میلادی، کسانی را که در امر هدایت مأموریت های نظامی بودند، کارآفرین می خواندند. از حدود سال ۱۷۰۰ میلادی به بعد، فرانسویان درباره ی پیمانکاران دولتی که دست اندر کار جاده، پل، بندر و تأسیسات بودند، به کرات لفظ کارآفرینی را به کار برده اند (احمدپورداریانی، ۱۳۸۵). همچنین ریچارد کانتیلون (۱۷۵۵) اولین کسی بود که نقش حیاتی کارآفرینان را در توسعه اقتصادی تشخیص داد. وی خود اشتغالی یا کارکردن برای خود به هر شکل ممکن را کارآفرینی می داند. بعلاوه کارلند (۱۹۸۴) معتقد است کارآفرین فردی است که جهت دستیابی به سود و رشد، شغلی را به وجود می آورد و مدیریت می کند. همچنین تیمونز (۱۹۹۰) در خصوص کارآفرینی می نویسد کارآفرینی خلق و ایجاد بینشی ارزشمند از هیچ است (بی نام ج، ۱۳۸۷). کارآفرینی فرایند ایجاد و دستیابی به فرصتها، و دنبال کردن آنها بدون توجه به منابعی است که در حال حاضر موجود است. کارآفرینی شامل خلق و توزیع ارزش و منافع بین افراد، گروهها، سازمان ها و جامعه می باشد. گروهی از نویسندگان نیز تنها بقاء و ماندگار بودن در کسب و کار را به عنوان کارآفرینی ذکر می کنند (قمبرعلی و زرافشانی، ۱۳۸۶). هیسریچ (۱۹۹۰) معتقد است کارآفرینی فرایند خلق چیزی با ارزش و متفاوت از طریق اختصاص زمان و تلاش کافی همراه با ریسک مالی، روانی و اجتماعی، همچنین دریافت پاداش های مالی و رضایت شخص از نتایج حاصله می باشد. در این تعریف چند نکته وجود دارد:

- به طور کلی کارآفرینی فرایند خلق چیزی است، خلق هرچیز ارزشمند و جدید.
- کارآفرینی فرایندی است که مستلزم صرف زمان و تلاش کافی است.
- کارآفرینی دارای ریسک های اجتناب ناپذیر است و سرانجام
- آنچه که به عنوان پاداش در فعالیت های کارآفرینانه وجود دارد، رسیدن به استقلال مالی و کسب درآمد و همچنین رضایت خاطر است که فرد کارآفرین بعد از انجام کار کسب خواهد کرد (احمدپورداریانی، ۱۳۸۵).

اما اینکه فردی صرفاً کسب و کاری را آغاز کند و ریسک های آن را بپذیرد، کارآفرین نیست، نوآوری هم باید وجود داشته باشد. برطبق نظر شومپتر، کارآفرین نیروی محرکه اصلی در توسعه اقتصادی است و نقش وی عبارت است از نوآوری یا ایجاد ترکیب های تازه از مواد و وی نقش مدیران و افرادی که کسب و کار ایجاد می نمایند را از مفهوم کارآفرینی جدا نمود (قمبرعلی و زرافشانی، ۱۳۸۶). یک تعریف بسیار ساده از کارآفرینی عبارت است از: فرایند ایجاد ارزش از راه تشکیل مجموعه منحصر به فردی از منابع به منظور بهره گیری از فرصت‌ها (احمدپور داریانی، ۱۳۸۱). کارآفرینی چیزی بیش از ایجاد صرف کسب و کار است. هرچند این جنبه مهمی است، اما نمایانگر کل قضیه نیست. ویژگی های مربوط به استفاده از فرصت‌ها، خطر پذیری و احساس امنیت و پشتکار لازم برای تبدیل یک ایده به واقعیت دست به دست هم داده، دیدگاه ویژه ای را به وجود می آورند که کارآفرینان را به خود جذب می نمایند. این دیدگاه در افراد قابل گسترش است و در درون و بیرون سازمان، در فعالیت های انتفاعی و غیر انتفاعی و در فعالیت های تجاری و غیره به منظور خلق ایده های خلاقانه صورت می گیرد، می تواند نمایان گردد. بدین ترتیب کارآفرینی یک مفهوم کل گرا است که به گونه ای ابداعی و ابتکاری بر کسب و کار فرد اثر می گذارد (صمدآقایی، ۱۳۷۸). این دیدگاه است که روش کسب و کار را در همه سطوح و کلیه کشورها متحول ساخته است. حال با توجه به این مفهوم می توان اهمیت کارآفرینی را بدین صورت شرح داد: از نظر برخی از اقتصاددانان و اندیشمندان مدیریت؛ کارآفرینان موتور محرکه و رشد اقتصاد یک جامعه هستند که در محیطی رقابتی و در شرایط عدم تعادل (و نه تعادل ایستا) جامعه را به حرکت در می آورند و توسعه می بخشند (احمد پور داریانی، ۱۳۸۱). کلید موفقیت کارآفرینی، یافتن روش های خلاقانه ای است که با بکارگیری فن آوری های جدید یا بازاریابی بهتر، سریع تر و کم هزینه تر کالاهای جدید، خواسته های بشری را به نحو احسن برآورده می سازند. این به معنای تولید کالاهای موجود با هزینه های کمتر یا ارتقای کیفیت آنها و یا به معنای ایجاد بازارهایی برای کالاهایی کاملاً جدید است. زمانی که کارآفرینی به عنوان شغل توسط بسیاری از اعضای یک جامعه پذیرفته شود، آن جامعه بسیار سریع توسعه می یابد.

ویژگی های کارآفرینان

مطالعات نشان می دهد که کارآفرینان ویژگی های گوناگونی دارند که در اینجا به عمده ترین آنها اشاره می شود:

• نیاز به موفقیت

نیاز به موفقیت را این چنین تعریف کرده اند: نیاز به موفقیت عبارت است از تمایل به انجام کار در استانداردهای عالی به قصد موفقیت در موقعیت های رقابتی. افراد برخوردار از نیاز به توفیق، میلند همواره در چالش باشند و در راه رسیدن به اهداف قابل دسترسی و همچنین نسبت به عملکرد خود، به بازخورد مکرر و منظم زمانی نیاز دارند. این افراد ترجیح می دهند تا شخصاً مسئولیت حل مشکلات، تعیین اهداف و دستیابی به آنها را از طریق تلاش شخصی به عهده گیرند.

• برخورداری از مرکز کنترل درونی

عقیده فرد را در مورد اینکه تحت کنترل وقایع خارجی است یا داخلی، مرکز کنترل می نامند. بیشتر کارآفرینان را دارای مرکز کنترل درونی توصیف کرده اند. افراد دارای کنترل بیرونی معتقدند که وقایع خارجی که خارج از کنترل آنان است،

سرنوشت آنان را تعیین می کند. به عبارت دیگر، کارآفرینان موفق، به خود ایمان دارند و موفقیت و شکست را به سرنوشت، اقبال یا نیروهای مشابه نسبت نمی دهند. این عقیده از خصوصیات ویژه کارآفرینان است.

• مخاطره پذیری

مخاطره پذیری عبارت است از پذیرش مخاطره های معتدل که می توانند با تلاش های شخصی مهار شوند. ریسک پذیری (مخاطره پذیری) شامل تمایل به مدیریت و برعهده گرفتن امور و اختصاص منابع به فرصت هایی است که احتمال تقبل هزینه شکست معقولی را نیز به همراه دارند.

• استقلال طلبی

نیاز به استقلال از ویژگی هایی است که به عنوان یک نیروی انگیزشی مهم برای کارآفرینان بر آن تأکید شده است. در واقع نیاز به استقلال را می توان با عباراتی نظیر: «کنترل داشتن بر سرنوشت خود»، «کاری را برای خود انجام دادن» و «رئیس خود بودن» تعریف کرد.

• خلاقیت

خلاقیت، توانایی خلق فکرهای جدید است. برای تعریف دقیق خلاقیت باید ابتدا جایگاه نوآوری را مشخص کرد. نوآوری به جستجوی خلاق یا غیر عادی راه حل های تازه برای مسائل و نیازها برمی گردد. این نوآوری در کارآفرینی شامل تولید محصول یا خدمات جدید در سازمان یا شرکت است. هم نوآوری و هم خلاقیت از اجزای لاینفک کارآفرینی اند و کارآفرینی بدون آنها وجود ندارد.

• تحمل ابهام

قدرت تحمل ابهام عبارت است از پذیرفتن عدم قطعیت به عنوان بخشی از زندگی، توانایی ادامه حیات با دانش ناقص درباره محیط و تمایل به آغاز فعالیتی مستقل، بی آنکه شخص بداند موفق خواهد شد یا خیر. (احمدپور داریانی، ۱۳۸۵).

مهارتها و توانایی های لازم برای کارآفرینی و راه اندازی کسب و کار

علاوه بر ویژگی هایی که برای افراد کارآفرین ذکر شد، برای کارآفرین شدن به مجموعه ای از مهارت‌ها نیز نیاز است که شاید در دیگر مشاغل وجود چنین مهارت‌ها و توانایی‌ها چندان مهم نباشد که در ادامه به آنها اشاره می شود (احمدپور داریانی، ۱۳۸۱).

راه‌های یافتن ایده کسب و کار یکی از مهارت‌های کارآفرینی می باشد. این ایده می تواند از راه های زیر به دست آید:

*- کارآفرین می تواند به شهرها و محله های دیگر سفر کند و محصولات و خدماتی را که در آن مناطق عرضه می شود به دقت بررسی کند و امکان راه اندازی چنین کسب و کارهایی را در منطقه خود نیز بیازماید.

*- از تبلیغات موجود در رسانه ها (راديو، تلوزيون، روزنامه ها، مجله ها و اینترنت) نیز می توان ایده لازم را برای راه اندازی کسب و کار پیدا کرد.

*- دیدن از نمایشگاه های مختلف و آشنایی با محصولات و خدمات جدیدی که عرضه شده اند نیز راه خوبی برای پیدا کردن ایده های کسب و کار می باشد...

مهارت‌های مدیریتی کارآفرینی عبارتند از:

۱- برنامه‌ریزی و تعیین اهداف، ۲- تصمیم گیری، ۳- روابط انسانی، ۴- بازاریابی، ۵- مهارت‌های مالی و حسابداری، ۶- مذاکره (احمد پورداریانی و عزیزی، ۱۳۸۳).

مهارت‌های فنی کارآفرینی نیز عبارتند از: مهارت‌های نوشتاری، ارتباطات شفاهی یا ارتباطات کلامی، نظارت یا ارزیابی محیط، مدیریت کسب و کار، تکنولوژی، مهارت میان فردی، مهارت شنیداری، توانایی سازماندهی، ایجاد شبکه‌های مدیریت (مدیریت مشارکتی)، مربی گری (احمدپور داریانی و عزیزی، ۱۳۸۳).

بنابراین با توجه به مطالب گفته شده در باب مهارت‌ها و توانایی‌های کارآفرینی، افراد برای کارآفرین شدن در کنار کسب ویژگی های کارآفرینی به مهارت‌ها و توانایی های خاصی نیز نیاز دارند. از طریق این مهارت‌ها و توانایی‌ها فرد کارآفرین می تواند رویاهای خود را درباره کسب و کار به عمل درآورد (احمدپور داریانی، ۱۳۸۵).

نقش آموزش و ترویج کشاورزی در آموزش کارآفرینی

همان گونه که بارها گفته شد، اهمیت کارآفرینی انکارناپذیر و پرداختن به آن از ضروریات حال حاضر کليه کشورهاست. امروزه سیر تحولات جهانی، کارآفرینان را در خط مقدم توسعه فن آوری و توسعه اقتصادی قرار داده است، تجربه موفقیت آمیز اغلب کشورهای پیشرفته و نیز برخی از کشورهای در حال توسعه در عبور از بحرانهای اقتصادی به واسطه توسعه کارآفرینی در آن کشورها، موجب گردیده تا سایر کشورها نیز برای کارآفرینی، کارآفرینان و شکل گیری کسب و کارهای

نوآورانه اهمیت خاصی قائل گردند. با عنایت به پدیده جهانی شدن اقتصاد، برخی عقیده دارند که « بازارهای جهانی فردا از آن شرکت هایی است که به ریسک پذیری کارآفرینانه بها می دهند و برای گسترش سرمایه های فکری خود در حد کلان سرمایه گذاری می کنند، در بالندگی فردی در تلاشند و در خط مشی گذاری، شرایط محیطی را مدنظر قرار می دهند (احمد پور داریانی، ۱۳۸۱). بر همین اساس توسعه کارآفرینی از جنبه های گوناگون مد نظر قرار گرفته است. آموزش یکی از جنبه های مهم در گسترش کارآفرینی است که مورد توجه ویژه ای واقع شده است و تبدیل به یکی از مهمترین و گسترده ترین فعالیت های دانشگاه ها شده است. اهداف آموزش کارآفرینی در دانشگاه ها؛ تحریک انگیزه ها، پرورش ویژگی ها و آموزش مهارت های کارآفرینی در میان دانشجویان علاقه مند و توانمندسازی آنها از نظر اشتغال زایی و بهبود آینده شغلی می باشد (بی نام الف، ۱۳۸۷). همچنین با توجه به این مسأله که نقش اصلی و اساسی ترویج، توسعه منابع انسانی و انتقال فن آوری در بخش کشاورزی و فراهم آوردن حمایت های اطلاعاتی و ارتباطی و آموزش مخاطبان برای شناسایی و واکاوی مشکلات و فرصتها و مبادله اطلاعات می باشد (شعبانعلی فمی، ۱۳۸۳)، ضرورت توجه به آن در آموزش و پرورش و تقویت ویژگی ها و مهارت های کارآفرینانه برای دانشجویان بخش کشاورزی در ورود به بازار کار به وضوح مشخص می شود. آموزش و ترویج کشاورزی می تواند از طریق آموزش های ترویجی بر خصیصه ها و توانایی های افراد تأثیر مثبت بگذارد. مهارت های افراد از خصوصیات اکتسابی هستند که می توان از طریق آموزش های کشاورزی، اصول تدریس و یادگیری و فرایندهای ارزش گذاری و اثربخشی که در برگزاری کلاس های کارآفرینی استفاده می شوند، در دانشجویان رشته های کشاورزی توسعه داد. ترویج از طریق آموزش مهارت های مدیریتی، می تواند مدیرانی لایق در میان دانشجویان پرورش دهد که در فعالیتهای کارآفرینانه و اشتغال های آینده آنان مؤثر باشد. بهر حال تردیدی وجود ندارد که فرد کارآفرین برای آنکه بتواند نقش مفید و مؤثری در فعالیت کارآفرینانه خود ایفا نماید، باید مدیری شایسته و کارآمد باشد (شعبانعلی فمی، ۱۳۸۳). مدیریت منابع انسانی رهیافتی جدید در ترویج می باشد که فعالیت هایی نظیر برنامه ریزی منابع انسانی، تجزیه و تحلیل شغل، استخدام و گزینش و ایجاد انگیزش را شامل می شود. مدیریت منابع انسانی مقوله گسترده ای است که ترویج می تواند این مقوله را در آموزش کارآفرینی و مهارت های کسب و کار در میان دانشجویان وارد کرده و به کار گیرد. برای مثال توجیه یا آشناسازی دانشجویان با اصول کارآفرینی، تجزیه و تحلیل ویژگی ها و مهارت های کارآفرینی و ایجاد انگیزش در میان دانشجویان در مورد فعالیت های کارآفرینی و اشتغال زایی از فعالیت های مهمی هستند که در حیطه مدیریت منابع انسانی انجام پذیر می باشند. همچنین همان طور که می دانیم کارآفرینی ارتباط مستقیمی با خلاقیت و نوآوری دارد. لذا یکی از لازمه های پرورش و تقویت کارآفرینی در میان دانشجویان، ایجاد محیطی مشوق ابتکار و خلاقیت آنها می باشد که لازمه ایجاد چنین محیطی فراگیر محور بودن دانشگاه ها و محیط های آموزشی می باشد. توجه به واقعیت های موجود در دانشگاه ها از جمله دانشکده های کشاورزی گویای این واقعیت است که دانشگاه ها بیشتر محتوی محور و در برخی موارد آموزشگر محور می باشند (حسینی و یعقوبی، ۱۳۸۵). ترویج از طریق ارزشیابی محیط های آموزشی و کیفیت تدریس اساتید و محتوی تدریس شده توسط آنها و بدست آوردن نقاط ضعف و قوت دوره های آموزشی می تواند این مانع را برطرف کند و دانشگاه ها و اساتید را به سوی آموزش خلاق و نوآور و نیز استفاده از خود فراگیر در محیط های آموزشی سوق دهد.

نتیجه گیری و راهکارها

با بررسی روند رشد اقتصادی کشورهای توسعه یافته، مشخص می شود که کارآفرینان در رشد اقتصادی و اشتغال زایی نقش زیادی داشته اند و کارآفرینی نیز به عنوان اقدامی که شایسته است در جهت اشتغال زایی در اولویت قرار گیرد، شناخته می شود. به گونه ای که مردم به ویژه جوانان و دانشجویان را چنان پرورش دهد که توانایی اقدام و عمل مناسب همراه با انعطاف پذیری و پذیرش موقعیت های شغلی ناامن و پیچیده را در بازار کار داشته باشند و بتوانند مشاغل تازه ای همراه با نوآوری و خطرپذیری ایجاد کنند. یکی از کارکردهای اصلی آموزش در سطح آموزش عالی کشاورزی تربیت دانشجویان و دانش آموختگان خلاق و کارآفرین و خود اشتغال می باشد. اما نتایج بررسی ها نشان می دهد که آموزش عالی نتوانسته است در زمینه کارایی فارغ التحصیلان و آینده شغلی مطمئن برای آنها کارآمد باشد. سیستم آموزش عالی ما باید این توانایی را داشته باشد که دانش آموخته ای را تحویل جامعه بدهد که علاوه بر تسلط بر مباحث تئوری از مهارت و تبحر کافی در عمل نیز برخوردار باشد بطوری که بتواند برای خود و حتی تعدادی از افراد جامعه نیز اشتغال زایی کند. در این راستا توجه به کاربردی کردن دروس و ارائه دروسی در زمینه پرورش و تقویت روحیه و مهارتها و ویژگی های کارآفرینی در دانشجویان رشته های کشاورزی متناسب با آینده شغلی آنان و بازار کار این رشته ها می تواند مؤثر باشد. ایجاد و گسترش مراکز کارآفرینی در دانشگاه های کشاورزی و سازماندهی آنها در قالب شبکه های کارآفرینی ضروری است. ایجاد کارگاه های اشتغال زایی و خوداشتغالی در دانشگاه ها باعث می شود دانشجویان تجربه هایی هم خوان با رشته تحصیلی و کار خود به دست آورند. وجود راهنمایی های علمی و عملی و مشاوره و جذب تسهیلات و کمک های مالی و غیر مالی برای حمایت از طرح های کارآفرینانه دانشجویان و فارغ التحصیلان رشته های کشاورزی نیز راهکاری بسیار مؤثر است که می تواند در تقویت روحیه کارآفرینی و اشتغال زایی در دانشجویان مؤثر باشد و دغدغه های آنها را تا حدودی کاهش دهد. همچنین همانگونه که در مباحث مقاله بیان شد، ترویج و آموزش کشاورزی با توجه به رسالت عظیمی که در باب تربیت و آموزش نیروی انسانی و مدیریت منابع انسانی بر عهده دارد، خواهد توانست کمک بسیار مؤثری در بهبود و اصلاح هرچه بهتر آموزش های کارآفرینی در جهت ارتقاء و پیشرفت قابلیت های اشتغال زایی و مهارت های کسب و کار دانشجویان و فارغ التحصیلان کشاورزی ایفا نماید.

فهرست منابع

- ۱- احمد پور داریانی، محمود. (۱۳۸۵). کارآفرینی (تعاریف، نظریات، الگوها). تهران: انتشارات پردیس ۵۷.
- ۲- احمد پور داریانی، محمود. (۱۳۸۱). کارآفرینی، تعاریف، نظریات، الگوها. چاپ چهارم، تهران: شرکت پردیس.
- ۳- احمد پور داریانی، محمود و محمد عزیزی. (۱۳۸۳). کارآفرینی. انتشارات محراب قلم. تهران: ۱۳۸۳.
- ۴- بی نام، الف (۱۳۸۷). کارآفرینی و اشتغال در نظام آموزش عالی. قابل دسترسی در سایت:

www.mardomsalari.com

- ۵- بی نام، ب (۱۳۸۷). کارآفرینی پلی که نوآوری را به شکوفایی تبدیل می کند. قابل دسترسی در سایت:

۶- بی نام، ج. (۱۳۸۷). کارآفرینی و اقتصاد. مرکز کارآفرینی دانشگاه ولی عصر (عج) رفسنجان. قابل دسترسی در سایت:

۷- ترابی مهربانی، مهدی. (۱۳۸۵). ضرورت توانمند سازی دانشجویان در دوران تحصیل. رویش، فصلنامه تخصصی اشتغال و کارآفرینی، سال چهارم، شماره ۱۴،

۸- جمشیدی کهساری، حمزه و میثم قاسمی. (۱۳۸۷). کارآفرینی؛ مفاهیم، نقش ها و مهارت ها. کارآفرینی در عرصه تئوری و عمل، فصلنامه تخصصی مرکز کارآفرینی پردیس قم دانشگاه تهران، سال اول، شماره اول، پاییز ۱۳۸۷،

۹- جدی، سوسن. (۱۳۸۵). کارآفرینی و ایجاد اشتغال. ماهنامه تدبیر. قابل دسترسی در سایت:

۱۰- حسینی، سید محمود و جعفر یعقوبی. (۱۳۸۵). بررسی موانع تحقق کارآفرینی در آموزش عالی کشاورزی و راهکارهای تقویت آن. مجموعه مقالات همایش علمی آموزش کشاورزی کشور. ۱۰ و ۱۱ آبان ۱۳۸۵. دانشگاه تربیت مدرس. صص. ۳۰۵-۳۰۰

۱۱- حیایی، علی. (۱۳۸۷). چالش های اشتغال فارغ التحصیلان دانشگاه ها. قابل دسترسی در سایت:

۱۲- شعبانعلی فمی، حسین. (۱۳۸۳). اصول ترویج و آموزش کشاورزی. تهران: انتشارات دانشگاه پیام نور.

۱۳- صمد آقایی، جلیل. (۱۳۷۸). سازمان های کارآفرین. چاپ دوم، تهران: مرکز آموزش مدیریت دولتی.

۱۴- صالحی عمران، ابراهیم و فرخنده رستمی. (۱۳۸۶). آموزش عالی و پرورش روحیه کارآفرینی در دانشجویان مورد بررسی: دانشگاه مازندران. مجموعه مقالات همایش ملی آموزش عالی و کارآفرینی. دانشکده علوم انسانی دانشگاه سمنان، ششم اسفند ماه ۱۳۸۶. صص. ۳۳-۲۱.

۱۵- قنبر علی، رضوان و کیومرث زرافشانی. (۱۳۸۶). آموزش کارآفرینی راهی بسوی اشتغال زایی. مجموعه مقالات همایش ملی آموزش عالی و کارآفرینی. دانشکده علوم انسانی دانشگاه سمنان، ششم اسفند ماه ۱۳۸۶. صص ۹۱-۷۱.

۲۶- مهرآرا، اسدالله. (۱۳۸۶). اخلاق کارآفرینی، ضرورتی برای توسعه ی کارآفرینی در آموزش عالی. مجموعه مقالات همایش ملی آموزش عالی و کارآفرینی. دانشکده علوم انسانی دانشگاه سمنان، ششم اسفند ماه ۱۳۸۶. صص. ۱۹۵-۱۷۹.

17- Rad, D. and Carswell, M. (2002). Towards a conceptual understanding of entrepreneurial learning, small business and Enterprise development, vol.8.no.2, pp.150-8.

18- Fiet ,J .(2001). The theoretical side of teaching entrepreneurship, journal of business venturing, vol.16, no.1.

Examining the role and significance of Agricultural Extension and Education in triggering entrepreneurial morale of agricultural students

M. Choromzadeh, H. Fotovati, A.A. Ajili

Abstract

Students/graduates employment is assumed as a major concern of our society as there seems a critical disparity between economic growth and employment generation for academic graduates. Given the national sensitive status intensified by public/private inability to absorb numerous graduate job-seekers, it requires to enhance the entrepreneurial culture among them. On the other hand, there might be possibility to recruit graduates in certain academic-affiliated entrepreneurial centers. Concerning the mission foreseen for agricultural extension and education in human resource development process, it may be precious to encourage the entrepreneurial morale of the students/graduates through such centers. This article tries to elaborate this conception, and the skills and aspects of entrepreneurship, as well as its significance and function in employment generation for students and job creation for graduates. Moreover, it also sheds light on agricultural extension and education role in triggering entrepreneurial morale among students and graduates of agricultural majors.

Key words: Employment generation, Entrepreneurship, Agricultural extension and education, Students, Academic graduates